

In de tweede helft van de achttiende eeuw raakte de academie steeds meer in verval. Het studentenaantal bereikte een dieptepunt en de academie kwam zelfs aan de rand van de afgrond te staan, toen de Fransen haar in 1811 degradeerden tot een *école secondaire* (een soort 'middelbare school').

Het derde hoofdstuk (105-176) begint in 1815, als de Utrechtse universiteit deel van een nationaal onderwijsstelsel gaat uitmaken. De universiteit zou uiteindelijk in het laatste kwart van de negentiende eeuw een enorme groei doormaken. Deze groei werd veroorzaakt door een grote toestroom van studenten zonder gymnasiale vooropleiding. Met name de medische, wis- en natuurkundige faculteiten zouden van deze groei profiteren. Door de opkomst van de moderne natuurwetenschappen en de daarmee samenhangende professionalisering van de wetenschapsbeoefening verdween het verlicht-humanistische vormingsideaal uit het universitair onderwijs.

Het laatste hoofdstuk behandelt de periode 1940-2001 (177-204). Na de oorlog veranderde er binnen de universiteit weinig. Door een sterke toename van het aantal studenten in de jaren zestig moest men uitwijken naar een plek buiten de stad: de Uithof. De studentenbeweging zorgde er uiteindelijk voor dat in 1971 het oude bestuursstelsel werd vervangen door een nieuwe, democratische vorm. De jaren zeventig en tachtig waren vooral de jaren van ingrijpende bezuinigingen. Ondanks die blijvende financiële krapte liet (en laat) de Universiteit Utrecht zich van haar ambitieuze kant zien.

Wat duidelijk naar voren komt uit deze studie is dat de universiteit met haar onderwijs en onderzoek midden in de samenleving staat. De wetenschapsbeoefening is voor de ontwikkeling van onze samenleving een zeer invloedrijke en misschien zelfs de belangrijkste factor geworden. Jamin is erin geslaagd om met behulp van de bestaande literatuur een compact en duidelijk overzicht te schetsen. Dit helder geschreven en rijk geïllustreerde boek is dan ook een aardige introductie op de geschiedenis van deze universiteit en maakt nieuwsgierig naar de nog komende, meer gedetailleerde studies.

Edwin Maes

N. Bracke, *Bronnen voor de industriële geschiedenis. Gids voor Oost-Vlaanderen (1750-1940)* (Gent: Academia press, 2000, 424 blz., ISBN 90 382 0242 3).

Bronnenoverzichten voor de industriële geschiedenis bestaan er voor het Nederlands grondgebied niet. Het is dan ook een aangename verrassing dat op dit terrein in België het voortouw is genomen. In samenwerking met het provinciebestuur van Oost-Vlaanderen heeft de vakgroep Nieuwste Geschiedenis van de Universiteit Gent, in de persoon van Nele Bracke, een kloek overzicht vervaardigd. Na een historiografisch overzicht, dat zich zoals de hele bundel naast enkele algemene aspecten grotendeels beperkt tot de provinciegrenzen, volgt eerst een uitgebreide bibliografie. De bijna 1500 verwijzingen zijn thematisch, geografisch en naar aard geordend, terwijl ook kruisverwijzingen per cluster gegeven zijn. Helaas is de literatuur zonder enige annotatie en een aanwijzing van de uitvoering en omvang weergegeven. Wat moet ik mij bijvoorbeeld voorstellen bij een mij onbekende titel (excuses aan de samenstellers) als *Industrie, homme et paysage. Industry, man and landscape*. Is dit een tweetalig werk? En beperkt de inhoud zich tot België of is deze ook grensoverschrijdend? Zo vind ik het wel handig en belangrijk om te weten dat de *Bibliographie générale des industries a domicile* 301 pagina's telt, de moeite waard om eens over te laten komen naar mijn bureel. Niet alleen de titels smaakten naar meer, ook de namen van enkele heemkundige periodieken als het *Trojaans Hobbelpaard* of *Appeltjes van het Meetjesland*.

Het leeuwendeel van de uitgave, bijna 250 pagina's, is gewijd aan een systematische behandeling van het zeer uiteenlopende bronnenmateriaal. Daarbij wordt telkens kort ingegaan op de context, worden de voornaamste vindplaatsen aangegeven en eventuele publicaties of verder leidende literatuur opgegeven. Specifieke aandacht krijgt het statistisch materiaal, met name de diverse tellingen die, meestal door de centrale overheid, vanaf het einde van de achttiende eeuw, werden opgezet. Bracke waarschuwt de beginnende onderzoeker bij voorbaat. Zij zet, terecht, vraagtekens bij de betrouwbaarheid van de nijverheidsenquêtes en de latere industrietellingen. Het is zeker niet zo dat alleen de eerste enquêtes, gehouden tijdens de Franse Tijd, onvoldoende of niet representatief waren. Ook later, bijvoorbeeld in 1866 en ook nog in 1930, was de kwaliteit dermate ondermaats dat ze door de opdrachtgever, de Belgische overheid, als mislukt werden beschouwd en niet (integraal) werden gepubliceerd. Sommige bronnen als de patentbelasting en het toezicht op het stoomwezen hebben zowel Belgische als Nederlandse wortels. Het is jammer dat blijkbaar de *Broncommentaren* hierop uitgegeven door de Stichting Archief Publicaties niet in Gent bekend zijn. Uiteenlopende zaken als nijverheidstentoonstellingen en -wedstrijden, pers en publiciteit behoren mede tot de behandelde bronnen, evenals bijvoorbeeld reisverhalen. Ook beeldende bronnen passeren de revue. Bracke maakt, wellicht ten overvloede, nog eens duidelijk dat ook (of met name?) beeldmateriaal, zoals elke andere bron als bijvoorbeeld schriftelijk materiaal, met de nodige argwaan en voorzichtigheid moet worden bekeken. Met name de relatie tussen de maker, het afgebeelde en de opdrachtgever is interessant en belangrijk om te weten. Bij haar kritiek geeft ze wellicht een wat al te simpele voorstelling van zaken. Zo is het, mijns inziens, niet direct de bedoeling van de makers van lithografieën geweest om de industrie te verheerlijken maar hadden deze een dienende functie om een ideaal beeld te presenteren, een fraaie façade. Het is jammer te moeten constateren dat er in België evenmin als (nog?) in Nederland een centrale instelling is op fotogebied. Gelukkig heeft Nederland wél een landelijke instelling voor bewegend beeld. De versnippering van materiaal én kennis leidt er, naar mijn idee, mede toe dat het bewegend en vast beeld nog te weinig als echte bron worden beschouwd en behandeld. Tot slot krijgen ook de mondelinge bronnen en — niet te vergeten — de stomme relictten de nodige aandacht. Een overzicht van vindplaatsen met de belangrijkste gegevens en een zeer beknopte opgave van het meest relevante aanwezige materiaal besluit de bundel. Daarbij zijn ook musea en lokale en thematische verenigingen inbegrepen. Kortom, een sober uitgevoerde maar verder goed verzorgde uitgave, waarin ik alleen nog een overzichtskaart van de provincie miste. Dit handig overzicht verdient navolging. Provinciebesturen: wat let U?!

W. H. P. M. van Hooff

A. M. A. J. Driessen, G. P. van de Ven, H. J. Wasser, *Gij beken eeuwig vloeiend. Water in de streek van Rijn en IJssel* (Utrecht: Matrijs, 2000, 288 blz., €27,20, ISBN 90 5345 12 6).

In de wereld van de waterschappen zijn samenvoegingen aan de orde van de dag. De wortels van dat proces zijn terug te voeren tot de watersnoodramp van 1953 en de daarop gevolgde Deltawet 1953. De veiligheidseisen die door die wet aan de waterkeringen werden gesteld, gingen de financiële draagkracht van de toenmalige waterschappen verre te boven. De problemen groeiden de waterschapswereld helemaal boven het hoofd toen het openbare bestuur vanwege de toenemende zorg voor het milieu in de jaren 1960 veel striktere regels stelde aan het waterkwaliteitsbeheer. Daarmee was de legitimiteit van het traditionele waterschap in de Nederlandse verhoudingen definitief ondergraven. Alleen door schaalvergroting, een sterke uitbreiding van